

O eugenici s moralnog gledišta.

Prof. **Andrija Živković.**

(Nastavak.)

Summarium.

6. De methodo eugenicae. Eugenica theoretica et practica nonnisi unum prosequuntur finem. Tamquam disciplina principaliter practica duplicem adhibet methodum, qua ad finem suum tendit: positivam et negativam. Divisio, quam Bompiani proponit in eugenicam praeventiam et selectivam, admittit applicationem utriusque. Contra opinionem, quae tenet per methodum exclusive negativam in eugenica solum aliquid obtineri posse, ostenditur, quod etiam methodus positiva iure merito suum affirmat valorem. In selectionis domesticae (animalium) falsa et exaggerata applicatione ad hominem, fons est et origo omnium aberrationum eugenistarum.

7. De mediis eugenicae. A) Eugenica sic dicta positiva sequentia proponens media, attendit: a) ad aetatem contrahentium matrimonium, b) ad differentiam aetatis, c) consaguineitatem, tamquam impedimentum, d) ad diversitatem stirpis (race), e) ad physicas et psychicas qualitates futurorum coniugum, f) ad tempus conceptionis (intra determinatos menses). Intendit praeterea: g) in educationem eugenicam et sexualem, h) in quam copiosiore numerum prolis, i) inculcat institutionem stationum consiliarium. In omnibus his mediis excepto unico illo sub f), distinguendum est elementum quoddam sanum et utile, quod licite adhiberi potest; ex alia parte autem cernitur irrationalis quaedam exaggeratio vel nimis exclusiva applicatio, quae sine dubio ad falsam et impossibilem viam adducere debet.

B) Eugenica negativa, etiamsi non unica via sit, qua ad finem perveniri potest, iuxta hodiernum statum scientiae biologicae maxime apparet simplex ac evidens. Tamen in ultimis suis consequentiis, posthabito omni respectu ad ethicam et ius naturale, ad criminosam praxim directe ducere videtur per quaedam ex mediis, quae proponit. Nominantur praecipue): a limitatio conceptionis et partus (birth-control), b) Legalisatio abortus, c) obligatorium testimonium medicale praenuptiale, d) segregatio, e) sterilizatio.

8. Limitatio conceptionis et partus (birth-control). Theoriam, quam proposuit R. Malthus affirmando disproportionem inter

augmentum populationis et victus, sic dictus neo-malthusianismus depravit proponendo doctrinam de libera limitatione conceptionis et partus mediis illicitis. Unde ortum sumpsit movimentum cum eodem fine, sed mediis, dicebant, scientificè fundatis. Multi eugenicae propugnatores eo adhaeserunt, falso opinantes hoc modo aliquid ad meliorationem stirpis contribuere. Quae praxis hodie non solum inter nationes acatholicas, sed inter ipsos catholicos grassatur tamquam pestis infernalis. Moralis eius illiciteas utpote fini primario matrimonii adversaria et ipsum actum coniugalem funditus evertens, aperte est in oculis. Indicationes eugenicae nunquam possunt vindicare actum, legem divinam naturalem offendentem.

9. Legalisatio abortus non est nisi ulterior progressus in falsa apprehensione de libertate personali dirigendi et regulandi actum et processum multiplicationis generis humani. Quo ergo magis fit usus mediorum anticonceptionalium, quam praxim tuetur birth-control, eo major evadit numerus abortuum. Idem enim est fundamentum praxis utriusque: abortus etiam directe intentus non sit occisio hominis. Tentamina pro legalisatione abortus in Germania, Austria et Anglia incepta, a limine sunt rejicienda et condemnanda. Item indicationes sive medicae, sive eugenicae et sociales.

10. Testimonium medicale (certificat) praenuptiale seu consultatio medici. Nil mirum si una vel ambo partes nupturientes ante matrimonium consulant medicum sive seorsim, sive mutuo consensu, vel si sibi procurant testimonium medicale. Quod eugenistae quidam postulant hoc est, ut vel consultatio vel testimonium exaratum obligatorie praestetur. Quo facto, sequi demum potest licentia vel prohibitio ineundi matrimonium.

Hoc medium nullatenus acceptari potest. Illud enim non solum restringit libertatem personalem ad actum, ad quem unusquisque de caetero aptus, ius naturale habet, sed multas, fere insuperabiles secumfert difficultates, characteris moralis et socialis.

VI. Metode eugenike.

O zadaćama teoretske eugenike bilo je govora u predašnjem poglavlju. Ono, što bi se, istina, logički moglo svrstati pod naziv: zadaće praktične eugenike, iznijet ćemo u poglavlju o sredstvima eugenike. Ovdje ćemo međutim ogleđati najprije metode eugeničkog naučnog rada i razvoja i to metode praktične eugenike, polazeći sa gledišta, da je eugenika u glavnom praktična nauka. Po tom ćemo ispitati sredstva, kojima praktična eugenika, bilo kojom od svojih metoda, prilazi k svome cilju. Tako će biti pregledno izloženo sve, što je radi poznavanja same nauke i radi ocjene s našega stano- višta potrebno.

Govoriti o zadaći ili cilju praktične eugenike kao nekoj naročitoj zadaći njezinoj, različitoj od zadaće ili cilja teoretske eugenike,

nije tačno. I praktičnoj je eugenici isti cilj kao i teoretskoj. Taj opravdani i korisni cilj predstavlja nam i prikazuje definicija eugenike kao nauke. Ako se ona razlikuje od teoretske eugenike, onda se ne razlikuje obzirom na zadaću ili cilj, nego obzirom na sredstva, kojima ide k cilju. Metode, kojima se služi praktična eugenika nameću joj raznovrsna sredstva.

Metodički naučni put pretpostavlja već jednu utvrđenu, tačno zacrtanu zadaću. K njoj se ide jednim svijesno odabranim prikladnim putem ili metodom, koja može i da bude raznovrsna. Pretpostavivši dakle jednu te istu zadaću ili cilj za teoretsku i za praktičnu eugeniku, nas zanimaju putevi, koje su odabrali eugeničari. Ustanovivši ih, lako ćemo ispitati praktičnu aplikaciju sredstava s moralnog gledišta. Svakako će se pojedino sredstvo nužno kretati na području praktičnog djelovanja, jer mora na najbolji način voditi k jedinstvenom i vrhovnom cilju svih eugeničara: održanju rasno zdravih i naprednih obitelji, njihovom odgajanju i razvoju u tom pravcu, pa i poboljšanju u koliko je moguće. Teoretski izvodi ne moraju baš uvijek uspješno opravdati svakog pojedinog metodičkog sredstva. Zato je kritika tu, da objektivno kaže u koliko su sredstva u skladu s principima dotične discipline i s načelima nauke uopće. Disharmonija može da nastane, kad se u zanosu ne pazi na drugo, nego na cilj, pa se misli, da je svako sredstvo dobro već zato, jer na neki način vodi k cilju. A po moralnom shvaćanju nikad cilj ne posvećuje sredstva.

U ovoj disharmoniji između cilja i sredstava u modernoj eugenici leži najveća pogreška mnogih, osobito anglo-saskih eugeničara. Ni naopaki rezultati, što su se ubrzo pokazali, nijesu na njih mogli djelovati. Istina, neki su se trgli i ponešto popravili. U sjevernoj Americi ima država u kojima je na pr. zakon o prisilnoj sterilizaciji — mrtvo slovo.¹ To je rezultat opozicije javnog mišljenja, koje mu se pokazalo u pojedinim državama nesklonim. Uza sve to ima praktična eugenika, a čitava u glavnom i jest praktična, pored svojih dobrih strana, velikih i teških zabluda, koje ju s moralnog gledišta apsolutno ne mogu preporučiti bez rezerve.

1. — Problem čovječjeg nasljeđa je još uvijek ovijen jednim velom tajanstvenosti, kroz koji nam nije dano pogledati sa sigurnošću. I koliko se činilo teoretski jednostavno, praktički se pokazalo neprovedivo i bezuspješno: da se selekcijom postigne neka viša, bolja, idealnija rasa. To smo naglasili, kad smo istakli, da se u pojmu »poboljšanja« ljudske rase krije nešto, što nije niti posve jasno, niti posve ispravno.² I nema sumnje, da je svako nastojanje u tom smislu ostalo do sada bez rezultata. U tom

¹ To su: Indiana, Washington, New-Jersey, Nevada, New-York. Vidi kod M. T. Nisot: *La question éugenique dans les divers pays*. Tome I, str. 192. i sl.

² Cfr. Bogoslov. Smotra br. 2/1932., str. 182.

cilju ne može eugenika učiniti sasvim ništa. Prema sadanjem stanju znanosti svaki je ozbiljni rad u tom smjeru jednostavno nemoguć. Ljudi od nauke se ne žacaju to otvoreno reći i priznati.³

Positivno se i praktično eugeničko nastojanje, ako hoće da ostane na naučnom terenu, može razvijati samo u cilju održavanja jednog zdravog rasnog tipa i tek nekom relativnom poboljšanju u tom smislu. U tu se svrhu može razviti, pa se doista i razvio postupak u jednom pozitivnom pravcu: favorizujući sve, što koristi i vodi k jednom stabilizovanju plemenitih i korisnih rasnih odlika.

Može osim toga i mora biti govora o uklanjanju i izbjegavanju loših posljedica, o očuvanju od degenerisanja i sprečavanju prenošenja patoloških mana s jedne generacije na drugu. To je onda jedna negativna metoda, koja može mnogo koristiti i pomoći, ako se izvodi u granicama, što ih diktira razumna ljudska priroda.

Na mjestu je dakle dioba eugeničkih metoda u pozitivnu i negativnu. Bompiani ima jednu ponešto drugačiju diobu. Razlikuje u modernoj eugenici preventivnu i selektivnu eugeniku. Preventivnom (općom) ili pozitivnom zove eugeniku, koja ima u vidu pojedinca ili obitelj, a daje opće norme, po kojima se ima osigurati jedno naročito krepko i za život sposobno potomstvo. Njegova se dakle pozitivna eugenika ne skrbi za rasu, nego samo za pojedinca ili najviše za obitelj. Ako vodi brigu za čitavu rasu, on je zove onda selektivnom eugenikom.⁴ Nije tačno, ako bi se reklo, da se dioba na pozitivnu i negativnu eugeniku može jednostavno primijeniti onoj diobi, koju daje Bompiani. Vermeerschova opaska,⁵ da se dioba eugenike na pozitivnu i negativnu, kako je spominje rješenje kongreg. S. Officij od 18. III. 1931. nalazi kod Bompiani-a, mora se ispraviti u toliko, što se Bompianijevoj podjeli na preventivnu i selektivnu eugeniku može primijeniti i pozitivna i negativna metoda. I preventivna i selektivna eugenika mogu prema tome udesiti svoj postupak i pozitivno i negativno.

Stvarno je dakle sasvim opravdano, govoriti i o pozitivnoj i negativnoj eugenici, kako govori spomenuti crkveni dokument.

³ »In questa premessa di risultati c'è forse una presunzione di onnipotenza che non risponde a possibili realizzazioni: l'eredità è quello che è, dice l'Ilvento, e con le nostre povere forze umane non siamo in condizioni di evolvere, mutare, migliorare il terreno ereditario.« Bompiani n. dj. str. 20.

⁴ Queste ed altre norme dell'eugenica preventiva, che per brevità tralascio di esaminare partitamente, hanno valore più individuale e familiare, che per il miglioramento della stirpe.«

»L'eugenica selettiva mira invece direttamente al progressivo miglioramento della razza.« N. dj. str. 36.

⁵ Periodica de re morali, canonica et liturgica Nro 2./1931. str. 42.

Kad dobar gospodar u svom nastojanju za oplemenjivanjem rase kod domaćih životinja ide putem, kojim odabire za rasplod samo individue s dobrim svojstvima, on upotrebljava pozitivnu metodu. A kad bi mu čitavo nastojanje bilo u tomu, da samo spriječi prenašanje loših svojstava, i kad bi nosioce takovih svojstava samo isključio, bez obzira na ikakove naročite rasne odlike individua, postupao bi negativnom metodom. Odavde je uzeta poredba i stavljena primjena na čovjeka. Može li se u eugenici u potpunom gornjem smislu primijeniti rečena pozitivna i negativna metoda? Ne može. Evo zašto: odgajatelj životinja ima punu slobodu u svom postupku. Ni s pravne ni s moralne strane ne nalazi on poteškoća. On može postupati sa svojim konjima ili ovcama, kako mu se čini bolje i uspješnije; može, a i mora regulirati njihov rasplod prema cilju, za kojim teži; može odstraniti i uništiti onaj plod, koji mu ne odgovara ili mu se čini upravo štetnim.

Odmah je jasno, da se u primjeni na čovjeka tako ne može postupati. U istom smislu kao kod životinja, ne može biti govora o pozitivnoj i negativnoj metodi u eugenici. Tu je korijen onim zabludama moderne anglosaske eugenike, koja nije vodila računa o ličnosti čovjekovoj. Svojstva čovjekova, njegov razum i sloboda volje, mijenjaju stubokom čitav pogled na stvar. E. Jordan ističe⁶ specijalnu važnost seksualnog akta u naravi čovječjoj; njegovu fiziološku i psihološku stranu, jednako kao i moralnu. Svi ovi elementi igraju u individualnom čovječjem životu jednu neizmjerljivo važnu ulogu. Ne smije se smetnuti s uma: snaga nagona i potreba svladavanja i upravljanja njim u mnogim prilikama; s druge strane savjest i odgovornost, koja nameće nove dužnosti; odatle briga da ga čovjek upotrebi na izvjesni korisni način; dakle: jedan svoje vrsti račun u životu, kako se to ne rijetko zapaža kod jednog i drugoga spola. To su sile, koje upravljaju i određuju rasplod ljudskog roda.

Ne rijetko su životne prilike takove, da je njihov međusobni odnos u jednom užasnom neskladu, otkud nastaju poteškoće skopčane sa žrtvama i ono, što zovemo nesreća i bol u životu.

2. — Ako je dakle jasno, da se pozitivna i negativna metoda ne može aplicirati u eugenici u istom smislu kao u selektivnom postupku racionalnog gospodarenja sa životinjama, ne slijedi, da se u eugenici može upotrebiti jedino negativna metoda, kako tvrdi prof. Jordan.⁷ Ako se jedan degenerisani individuum redovno ne može svidati; ako jedan pogled po bolnicama i ludnicama živo i zorno upozorava čovjeka da od takovih posljedica čuva i sebe i svoje potomstvo, opet nije tek tu i odatle poticaj da muškarac traži zdravu ženu, niti se tek tim putem u njemu rađa svijest o

⁶ E. Jordan: Eugénisme et moral, Paris 1931., str. 9.

⁷ Jordan: Eugénisme i t. d. str. 12.

vrijednosti zdravlja. U svakom je pojedincu jedna prirodna težnja za lijepim i zdravim, dakle jedna pozitivna, a možemo je nazvati i svijesna volja za odabiranjem. I zato kad muškarac bude gledao i na dobu, u kojoj se ženi i na rod i svojstva žene, koju uzima on će postupati pozitivno u smjeru eugeničkih nastojanja, a ne samo negativno.

Drugi se Jordanov razlog kojim hoće potkrijepiti tezu o isključivo negativnoj metodi odnosi na samo rađanje djece. Tačno je, da nema sredstva, kojim bi nekoga mogli prisiliti da rađa djecu, kako životinju možemo prisiliti da se kotli ili leže, kad je tomu vrijeme. Još je tačnije, da nas ne će poslušati i po našem savjetu postupati oni, koji su po našem mišljenju baš najsposobniji i najprikladniji da rađaju djecu. Pokvario ih je otrovni dah neomaltuzijanizma. Što je najžalosnije, velik je danas njihov broj. No ipak ima još savjesti i poštenja u svijetu. Nije sav svijet pošao po zlu i ako su oni, koji su na rdavim putevima obično najgrlatiji, pa čine dojam, kao da su svi poput njih ili da drugih ni nema. Eugenika bi po svojoj plemenitoj svrsi imala da uspješno popravi mentalitet i promijeni nemoralnu praksu onih, koje je zahvatio i zaveo neomaltuzijanizam. Mnogi njemački pisci i propagatori doista se za to i zalažu. Ali ona će imati veliki uspjeh i najveći procvat među onima, koji ispravno shvaćaju život i njegovu zadaću kako u individualnom, tako i u socijalnom pogledu. A takovih ljudi ipak nije sasvim ponestalo! Ne će dakle samo sredstva negativne njezine metode imati pravo na opstanak, niti će jedino ona naći praktičnu primjenu. Među svijetom, kojemu je materijalizam pomutio bistro gledanje na život, eugeničke negativne metode imaju karakter nekog nastojanja, koje spašava, sprječava, bježi od propasti. A to zato, jer je za veliki broj onih, koji se tobože brinu za ljudstvo kao i za ogromni dio toga samog ljudstva, propala ideja Božje skrbi i provednosti u našem životu, a zavládala mračnost i ledenost naturalističkog nazora na svijet i život.

Pozitivne se eugeničke metode u najvećem dijelu već biraju kao neka nesvijesna naravna težnja same čovjekove prirode; u svijesnom pak i namjernom odabiranju i nastojanju za zdravim brakom i zdravim porodom u braku, one čine zadaću ili cilj eugenike korisnom i simpatičnom. Tim nipošto ne mislimo umanjiti važnost, koju moramo prikloniti i negativnim metodama. Narav odbija zlo u kojojgod formi se ono pojavilo. Čovjek bježi od boli i bolesti i čuva se zaraze. Pogotovo su u cilju obrane jaki njegovi naponi, kad ga pogled na tuđu bijedu uvjeri o svim strašnim posljedicama, koje ga mogu snaći. Nasljedne mane će zato trijezan čovjek nastojati izbjeći na svaki način i tako će negativnim putem ići za eugeničkim ciljem. To je bezuslovno mnogo. Pita se: nije li to i jedino, što se u eugenici može postići? Pitanje će biti na mjestu, doklegod nam biologija ne otkrije sigurne puteve i poglede u sâm proces nasljedstva. Prema današnjem stanju znanosti,

mi smo još uvijek u neizvjesnosti, barem što se tiče nasljeđivanja pozitivnih odlika, njihovog nastavljanja i usavršivanja u potomcima. No unatoč toga, još je široko polje eugeničkog rada. Ono se odvija ili se barem može da odvija na korist čovječanstva u pozitivnom nastojanju za očuvanjem i unapređenjem zdravog roda čovjekova i njegovog potomstva.

VII. Sredstva eugenike.

A) Pozitivna eugenika

1. — Pazi na dob u budućih bračnih drugova. Doista i s naravnog (državnog i društvenog) i svrhunaravnog (obzirom na dušu) stanovišta brak će biti izvorom novog roda i blagoslova za zemlju i za nebo samo onda, ako je žena zrela za rod i odgoj djece jednako kao i muškarac. Državni zakoni kod nas ustanovljuju granicu s 18 odnosno 15 godina. Crkva ide još i niže, pa sa svog stanovišta traži za muškarca 16, a za žensku 14 godina.^{7a} S eugeničkog se stanovišta međutim traži, da žena ne stupa u brak prije svoje 20 godine. Organizam njezin prema mišljenju stručnjaka, ispod 20 godina još nije dovoljno razvijen i dijete nije u svakom slučaju izvan pogibelji.

2. — Pazi na r a z l i k u u d o b i. Protivi se ženidbama, gdje star čovjek uzima mladu djevojku. I kvalitativno bi i kvantitativno bio povoljniji porod kod čovjeka preko 50 godina, ako bi radio djecu sa ženom, koja nije odviše mlada. Crkva, istina, blagoslivlje i ovakove brakove. Ne može se reći, da im se protivi, ali se ne može reći ni da ih favorizira. Na nju ne spada ispitivati, da li se u konkretnom slučaju nalaze i uvjeti za radanje zdrave djece, dakle i biološki uvjeti, samo ako su svi uvjeti za formalno valjano sklapanje braka. Još se manje protivi država ovakovim brakovima i ako ne bi nipošto bilo na uštrb neko njihovo ograničenje sa socijalnog stanovišta. Eugeničkom se nastojanju glede ove kao ni glede prve tačke ne da ništa prigovoriti, kad ono s jednog zdravog socijalnog i zdravstvenog gledišta ide za ograničenjem ovakovih brakova. Dok je njihovo nastojanje u dozvoljenim granicama t. j. dok ono ne sprečava lične slobode individua i dok ne posiže za sredstvima, na koja nema prava, ono je samo hvalevrijedno, pa ga valja potpomoci.

3. — Protivi se brakovima, gdje je po srijedi k r v n o s r o d s t v o. Eugeničare vode kod toga motivi, što su ovi brakovi često sterilni, a još više, što u njima ne rijetko izbijaju lakše nego inače fiziološke mane ne samo oca ili matere, nego i predaka iz ranijeg

^{7a} Cn. 1067 § 1. C. Z. Međutim već § 2 istoga kanona upozoruje dušobrižnike, da odgovaraju mladi svijet od sklapanja braka ranije, nego što je to običaj u dotičnom kraju.

koljena. Ovu pojavu tumače dosta jasno Mendelovi zakoni i ako ima po koji glas, koji tvrdi, da spajanja krvnih rođaka nijesu nužno štetna. Činjenice međutim dosta često potvrđuju prvo mišljenje; zato je u interesu zdravog pokoljenja ženidba između onih, koji nijesu krvno srodni. — Naša Crkva je ovom zahtjevu moderne eugenike davno odgovorila svojom zabranom takovih ženidaba čak do četvrtog koljena. U novije je doba stegnula tu zapreku do trećeg koljena⁸ u pobožnoj lozi. Ona doduše u slučajevima nužde ili velike potrebe daje oprost od ove zapreke; no uza sve to, baš ona je najbolji zaštitnik i propagator u sebi inače zdravog i opravdanog ovog zahtjeva moderne eugenike.

4. — Brani ženidbu između pripadnika različitih rasa. Ona ima po mišljenju modernih biologa vrlo štetan utjecaj na porod u braku. Treba je zato izbjegavati. Ima pojava, gdje se pokazuju loše posljedice jedne konstitucionalne raznolikosti između očine i materine plasme unutar iste rase; još su jače i lošije tamo, gdje su individui od različitih rasa. Eugenika zato traži, da se takovi brakovi ne sklapaju. Ako su navedeni razlozi doista na snazi, posve je opravdano ići za tim, da se ne sklapaju. Razumije se, to vrijedi kao pravilo; a svako pravilo dozvoljava izuzetke, kojima se s moralnog gledišta na stvar ne možemo i ne moramo ugnuti.

5. — Preporučuje oprez kod izbora bračnog druga. Kako je jasno, igra ova činjenica najvažniju ulogu u eugeničkom radu. Osim bioloških i fizioloških momenata moraju doći do uvažanja i moralno-intelektualni momenti, a, priznajemo, i socijalni. Tu je neku selektivnu težnju unijela u čovjeka sama narav tim, što redovno stupaju u zajednički brak zdravi, mladi i lijepi individui manje više jednakog socijalnog položaja. Ali s propadanjem moralnog osjećanja među ljudima raste među njima individualni egoizam, pa pojedinac često smeće s uma prirodne težnje i upute, a povodi se za korišću makar i na štetu budućeg svoga poroda. Odatle u jednom dijelu ženidbe između patološki opterećenih pojedinaca; u drugom im je dijelu izvor u nepoznavanju svega onoga, što bi u instruktivnom pogledu valjalo da im dade škola, društvo i obitelj. Ima krajeva, gdje pored materijalne, cvate intelektualna i moralna zapuštenost i neprosvijedenost u nepojmljivo raširenom opsegu. Tamo je jedini učitelj Crkva, samo ako i ona može doprijeti svojim uplivom. A Crkva je u izboru bračnog druga uvijek zastupala stanovište, koje daje braku najveću i zapravo jedinu trajnu osnovicu. To je međusobna ljubav. Ljubav je kao naravna težnja spolova, najbolji regulator u izboru bračnog druga. Ni s ove se dakle strane ne može eugenika potužiti na Crkvu.

6. — Nastojanje, da začeca djece nastanu u jedno izvjesno godišnje doba, odviše se očito oslanja na pojave u

⁸ C. I. C. can. 1042. § 2.

životinjskom svijetu. Polazeći s ovog stanovišta talijanski medicinar Tallarico je ustanovio, da za Kalabriju vrijedi: smrtnost djece rođene u januaru ili februaru iznosi 16% naprama 28% smrtnih slučajeva kod rođenih u mjesecu septembru i oktobru. Odatle eugenički zahtjev, da se roditelji drže i ovih iskustava. Bompiani dobro primjećuje, da je ovaj eugenički zahtjev jednog relativnog značenja, jer su vanjski faktori, koji mogu utjecati na organizam u vrijeme začeća u raznim krajevima različni. Utjecaj njihov ne mislimo nipošto nijekati, ali mu moramo osporiti svaku praktičnu primjenu. Nije taj zahtjev od nikakvog značenja po jednu normalnu obitelj, kojoj su djeca dar Božji, a mogućnost začeća prepuštena samoj naravi, bez ikakvog umjetnog i namjernog uplitanja bračnih drugova. Ovaj naime eugenički zahtjev pretpostavlja regulisanje poroda. A to nije moguće postići drugačije, nego zaprječivši začeće u nepoželjno vrijeme. Tu smo međutim već na zabranjenom polju i u potpunom sukobu s moralnim zakonom. Ako je zato ovaj eugenički zahtjev moguće provesti bez povrede morala, neka se provodi. S našeg gledišta ne možemo imati ništa protiv; šta više: čim je djetetu život i biološki sigurniji i trajniji, tim je veća vjerojatnost, da će uzrasti veći broj pojedinaca, koji pružaju mogućnost da se razvije jedan plodonosni rad ne samo u društvenom i naravnom nego i u vjersko-svrhunaravnom pogledu.

7. — Treba osim toga nastojati postići što veći rasplod u obiteljima. Brojnu će obitelj steći roditelji najvjerojatnije onda, ako se uzmu mladi. S eugeničkog je gledišta to uvijek poželjno, čak i potrebno, naročito, ako su oboje zdravi i nadareni. Sa socijalnog (euteničkog) gledišta ne će, istina, uvijek biti poželjan veliki broj djece. Ova dva gledišta doista vrlo često dolaze u sukob. Eugeničko se stanovište redovno pokriva sa zdravim moralnim shvaćanjem katoličkog puka. I Crkva u enciklici »Casti Conubii« ističe kao jednu poteškoću veliki broj djece tamo, gdje su eugenički ili eutenički razlozi opravdani, pa daje napatuk, kako se bračni drugovi imaju vladati.

8. — Eugenički i seksualni odgoj računam također među sredstva pozitivne eugenike. Što se tiče seksualnog odgoja, mi u toj stvari zauzimamo jedno gledište, koje je u suglasju s crkvenim odredbama najnovijeg doba.⁹ Smatramo, da je u ovim individualnim prilikama našega doba potreban jedan individualni, pozitivni seksualni odgoj, udešen prema prilikama vremena, mjesta i dobi po onima, na koje po naravnoj dužnosti spada: roditeljima i dušobrižniku. A eugenički odgoj nije ništa drugo, nego uputa u higijenske, biološke i venerološke principe i metode, koje imaju jednu veliku važnost za brak i djecu, njihov odgoj i fizičko-moralno njihovo zdravlje. Ako ova poduka ide pod formom

⁹ Vidi Bogoslovska smatra br. 4./1931., str. 408. »K pitanju seksualnog odgoja«.

»eugeničkog odgoja«, mi jednako kao u pitanju seksualnog odgoja postavljamo iste zahtjeve: da taj odgoj ne bude kolektivan, nego individualan u stvarima, gdje se dotiče seksualnog problema. U općim higijenskim, biološkim poukama može uz potrebnj obzir da bude onakav, kako prilike diktiraju. Jednako držimo da lice, kojemu je povjerena eugenička pouka, ne smije pretresati stvari seksualnog karaktera. Čitava se ta pouka može udesiti tako, da ne vrijeđa naravnog moralnog zakona. Ako se hoće, da od eugenike bude koristi i od eugeničkog odgoja doista izraste zdravo pokoljenje, onda se mora usvojiti ovaj put, koji jedino vodi k cilju. Sve drugo vodi u moralnu neosjetljivost i polagano u razvrat.

9. — Ženidbena savjetovališta ja mećem također među sredstva pozitivne eugenike. Ako ćemo pravo, ona nijesu drugo, nego ustanova, koja ima da pozitivno pripomogne k onom vrhovnom cilju eugenike i tamo, gdje inače nema tko da pomogne ili savjetuje. Ta će pomoć jedamput izaći u pozitivnoj, a drugi put u negativnoj formi. U ovoj posljednoj čak i više, nego u prvoj, s razloga, što ljudi obično ne traže pomoći ni savjeta, dok ih na to nužda ne nagna. Do sada su ženidbena savjetovališta bila isključivo obitelj i dušobrižnik. Ne velimo, da ona to od sada prestaju biti. Ali s jedne strane obzirom na otuđenje prema dušobrižniku u mnogim čitavim klasama savremenog pučanstva, a s druge strane obzirom na stvarnost, mnogostranost i naučnu kompliciranost problema, jedna ovakova ustanova nipošto nije u načelu na odmet. Preduvjeti njezinog opstanka i pravilnog funkcioniranja jesu:

- 1° ispravno moralno gledište na brak,
- 2° pravi predmet savjetovanja,
- 3° prikladni organi.

Nema sumnje, da je jedno potpuno ispravno etičko naziranje u ovoj ustanovi od osnovne važnosti. Jedino će onda ona postati ozbiljnom i korisnom ustanovom u koju će svatko moći imati povjerenja, ako je moralno shvaćanje odgovornosti, svetosti bračnog života i odgoja djece duboko ukorijenjeno kako kod onih, koji daju savjete, tako i kod onih, koji ga traže. Bez poštivanja i jednog visokog shvaćanja etičkih zakona ne može o uspjehu biti ni govora.

O čemu će se davati i tražiti savjeti?

O svemu, što sa zdravstvenog gledišta zasijeca u bračni život i o čem barem djelomično ovisi bračna sreća budućih drugova. U prvom redu dakle o utjecaju štetnih posljedica raznovrsnih bolesti, koje se nasljedno prenose; zatim o spolnim bolestima, njihovom pobijanju i liječenju; o utjecaju alkoholizma na potomstvo, kao i o nasljednim dispozicijama u organizmu uslijed sušice. Konačno ni pitanja, što se tiču fizičkog ili duševnog rada pojedinaca, stanovanja pojedinaca i familija ne smiju biti isključena, jer na život i majke i djeteta imaju jedan veliki upliv.

Najteže je pitanje prikladnih organa. Tko će davati upute? Muckermann nekako okoliša s odgovorom i misli, da će kod savjetovanja odlučni biti konačno sami ti mladi ljudi, kad im se pruži dostatno i potrebno znanje.¹⁰ Ne vidim razloga zašto se ovaj posao ne bi imao isključivo povjeravatiiskusnim ljudima, kad znamo, da u pitanjima ozbiljne prirode i dalekosežnih posljedica uvijek mnogo važi i lično iskustvo savjetnika. Istina, valja se priviknuti svu odgovornost za svoje čine sâm preuzeti, pa makar posljedice bile ne znam kakove. Odgajati mladog čovjeka i kod ovog veoma važnog posla. Ama ne smije se zaboraviti da mnogo čini i sigurnost, kojom nastupa kao savjetnik jedan stariji iskusni čovjek. Stručna sprema je bezuvjetno potrebna; ali je isto tako važno pogoditi način, koji će imati uspjeha. Uvjerljivost i nametljivi neki autoritet, koji proističe iz ličnosti, i ako nije isključivo svojstvo starijeg čovjeka bit će ipak vrlo važan faktor. Kad se k tome uoči delikatnost predmeta, vidi se, da ne će od reda svaki liječnik biti podesna ličnost za ovaj posao. Neki zato misle, da bi se za njih morali otvoriti posebni instruktivni tečajevi u koje bi bili pripušteni samo odabrani. Njihovo bi lično naziranje na probleme života, svojstva temperamenta, sposobnost komunikacije i takt prema pojedincu, imali biti glavni uvjeti, da im se povjeri ovakova služba. Isticalo se u njemačkoj javnosti, da su ovakova savjetovišta u Berlinu, Beču i Frankfurtu na Majni do sada vrlo slabo funkcionirala. Muckermann misli, da se to ima ispričati tim, što su znanstvena pitanja teorije o naslijeđu još u početničkom stadiju, pa liječnici nijesu u stanju, da daju praktički utemeljenih savjeta; publika pak da je još uvijek slabo informirana o važnosti eugeničkih pogleda na brak, te po tom slabo traži savjeta.¹¹

Od uvijek je bila, kako sam spomenuo, najbolji savjetnik budućih bračnih drugova obitelj i dušobrižnik. Oni će to unatoč ovog zahtjeva pozitivne eugenike, ostati i u buduće. Zahtjeva ne odbijamo a priori, s razloga, što je danas veoma velik broj onih i onakovih, koji nemaju obiteljskog ognjišta, a život ih je zaveo i otudio od dušobrižnika. Za njih će jedan savjestan liječnik biti i otac i majka i dušobrižnik zajedno. No gdje god je moguće, ne će budući bračni drugovi zanemariti svoga dušobrižnika, niti će on zanemariti njih. To je lako provedivo na selima, a uz izvjesnu

¹⁰ »Es ist zunächst selbstverständlich und muss doch ausdrücklich gesagt werden, dass die eigentlichen Eheberater schliesslich die jungen Menschen selbst sein müssen, vorausgesetzt, dass man ihnen die notwendigen Unterlagen zur Beurteilung nahe bringt«. Muckermann: *Wesen der Eugenik*... str. 36.

¹¹ Pozivajući se na iskustva, što ih je eugenika stekla u Americi misli M., da se rezultatima ovih savjetovišta ne može još dati toliko važnosti, da bi oni u pogledu ženidbe mogli biti kakovog apodiktičkog karaktera. N. dj. str. 39.

organizaciju rada, provedivo je i u gradovima. Dušobrižnik je autoritet u svim pitanjima, koja zasijecaju duboko u život, pa tako naročito u pitanju braka.

*

Kako se dakle vidi, svi se ovi zahtjevi moderne, pozitivne eugenike mogu, a mi velimo i moraju da kreću unutar granica jednog normalnog društvenog života, kojemu je osnovica naravni, etički i pozitivni moralni zakon. Gdje god bi se eugeničko nastojanje izvililo preko te granice, došlo bi ono u sukob s ostalim faktorima našeg života i postalo bi prije štetnim, nego korisnim. Sa stanovišta eugenike mogu dakle svi ovi zahtjevi biti samo savjeti, upute, upozorenja i želje u interesu zdravlja familijâ i budućih pokoljenjâ. Nikada ne smiju postati zahtjevi apsolutnog karaktera, niti smiju ići dotle, da pomoću svjetovne vlasti ograniče slobodu pojedinca, koju mu daje naravni zakon u pitanju sklapanja braka. Ako se dakle ovi spomenuti zahtjevi obaziru na naravni etički zakon, pa još i na zakone Božje i crkvene i ako se čuvaju, da ih ne prekorače ili povrijede, nitko ne može eugeničarima osporavati prava, da vojuju za njihovu realizaciju i za njih prave propagandu. Kad je dakle Congr. S. Officii i za pozitivnu eugeniku rekla, da je »svakako« treba zabaciti, ako se ne osvrće na božje i crkvene zakone, te naravna prava pojedinca kod sklapanja braka, onda je ona bila dobro informirana, da ima eugeničara, koju su u svojim zahtjevima bezobzirni i ne će da uzimaju obzir na nikakovo ograničenje. To su u prvom redu zagovornici i propagatori eugenike u Americi i Engleskoj. Nikako se ne može spočitnuti Crkvenoj vlasti, da nije u stvar dosta upućena. Crkva ne radi brzo i površno u svojim odredbama i odsudama, nego savjesno i oprezno. Obično ona dugo čeka i prije bi tkogod rekao da dolazi prekasno, nego prerano. Konačno dvadesetak godina eugeničkog razmaha po Americi i Evropi dosta je, da su se svestrano mogli upoznati eugenički ciljevi i metode.

B) Sredstva negativne eugenike.

1. — Ima ih, koji misle, da je uopće moguće jedino negativnim metodama u eugenici postići neku svrhu. Oni ne mogu ustvrditi, da se jedino to gledište približuje ispravnom shvaćanju i ako mogu pokazati na vidne uspjehe ove metode. Po njemu bi bilo moguće tek spriječiti prenošenje loših svojstava kod pojedinaca — i ništa više. Govoriti o nekom poboljšanju rase, baš oni ne bi smjeli nikako. Mi smo stali na gledište, da poboljšanje rase može imati samo jedno relativno značenje: tim što se u potomcima spriječe izvjesne negativne pojave, već se rasa u neku ruku poboljšava. Bolja je ta rasa svakako od one, koja bi u potocima vukla kakovu nasljednu bolest svojih predaka. I ako je to još uvijek samo jedno negativno poboljšanje, opet je ono jedno veliko pozitivno dobro

za čovječanstvo. Ali ono nije ni prvenstvo ni isključivo rezultat negativnih metoda. Sve ono, što smo naveli kao sredstva pozitivne eugenike, to u prvom redu dovodi do jednog rezultata: očuvanja i održanja zdrave rase. Jedino, ako bi netko iz činjenice, da mi sami ne možemo upravljati i pozitivnim dobrim kvalitetama, kvalificirao ove rezultate, što ih postizavamo, kao negativne, mogao bi dosljedno tvrditi, da je samo negativna metoda uporabiva u eugenici. Jer jedno pozitivno poboljšanje u smislu prenošenja samo zdravih i prvorazrednih fizičkih i psihičkih kvaliteta u jednoj obitelji kroz dugi niz godina, ostaje samo idealna zamisao. Je li ona fiziološki uopće ostvariva? Može li biti među ljudima govora o jednoj pozitivnoj selekciji u tom smislu, da se na pr. kroz 10 generacija čuva loza jedne početne zdrave obitelji, prvorazredno obdarene fizički i psihički, od ikakvih štetnih upliva i da se potomci uvijek rađaju s istim ili još boljim kvalitetama? Je li moguća jedna takova »aristocratie admirable«? Ako bi i bila moguća fiziološki, nemoguća je socijalno u našem demokratskom društvu.¹² »Selection par l'elite« dovesti će do degeneriranja. Primjer su nam osim mnogih ostalih velikaške familije Habsburga i Bourbona. Ne slijedi također nipošto da sa zdravljem mora uvijek jednako rasti inteligencija i moralnost. A osim toga je selekcija uz potpuno isključenje individua sa slabijim ili lošijim svojstvima, socijalno neprovediva u naše vrijeme, gdje naglo padaju svake ograde klasnih razlika ili gdje ih zapravo već i nema.

Kad dakle Bompiani, započinjajući svoje izvode o selektivnoj eugenici veli, da ona i z r a v n o smjera na progresivno poboljšanje rase, on se opredjeljuje za pozitivni plus u eugenici. Misli, da ga ona može postići s jedne strane zaprečujući prenos štetnih kvaliteta, a potičući prenos onih korisnih; s druge strane olakšavajući i unapređujući razmnožavanje boljih i naprednijih klasa, a sprečavajući ga kod inferiornih ili škodljivih. Dakle metodom pozitivnom i negativnom. Poteškoće u fiksiranju isključivo dobrih kvaliteta jednog idealnog tipa čovječje rase već smo istakli; postoji i nesavladiva poteškoća u razvijanju i favoriziranju jednog aristokratskog sloja ljudi, koji bi se bavio samo plemenitim poslovima. Tko bi među njima obavljao poslove niže vrsti, često vrlo neprijatne? Ako se pripuste za te poslove inferiornije rase, nastaje bojazan od međusobnog miješanja, kao što je slučaj u Sjedinjenim Američkim državama. A konačno stoji li neprijeporno, da se od zločinaca, protuha i bečara rađaju samo inferiorni potomci, barem u moralnom pogledu? Nije li Australija i Nova Zelandija u dobrom dijelu napućena potomcima baš takovih predaka? Pa te zemlje danas nipošto ne spadaju u red nekih natražnih ili zaostalih krajeva. Vidi se dakle, da sredstva negativne eugenike ne rješavaju pitanja održanja ili poboljšanja rase ni isključivo ni

¹² E. Jordan n. dj. str. 12.

jedino uspješno. Metode pozitivne eugenike imaju glavni udio. Mnogi eugeničari zaboravljaju, da nije samo zakon nasljeđa jedini uzrok teških zala i nesreća, koje trpi ogromni broj ljudi, već da tih uzroka ima raznovrsnih. Društvo, loši stanovi, strast za pićem, siromaštvo uzrokuju isto tako mnogo onih teških pojava, što ih susrećemo po bolnicama i ludnicama. Problem je dakle kompliciran, a nipošto tako jednostavan, kako ga sebi mnogi zamišljaju. Napokon: je li i samom dobrom kvalitetom novih generacija, dakle rasno prvorazrednim rodnom, riješeno pitanje zla i nesreće u narodu? Nije li neomaltuzijanizam, do kojega dovodi i praksa i teorija tolikih eugeničara, u sebi jedno neprikladno sredstvo, jer je i štetno i nemoralno?¹³ A nije li s neomaltuzijanskom praksom skopčano pitanje depopulacije, koje je također jedna velika socijalna rana naših dana? Kako su se dakle opredijelili eugeničari? Za kvalitet ili za kvantitet? Mnogi griješe naginjući odveć ili na jednu ili na drugu stranu. Mi smo već naprijed izrekli svoje mišljenje, koje je jedino u skladu s principima moralnog zakona i sa zdravim težnjama moderne demografije: da je dužnost i društva i pojedinca težiti za zdravim i kvalitetno jakim novim rodnom, ne prejudicirajući na nikakav način naravnom razvoju i brojčanom napredovanju pučanstva.

2. — Koje su dakle sredstva negativne eugenike? U glavnom¹⁴ su ovo:

1. Valja nadzirati i regulisati porođaje (Birth-control, Geburten-kontrolle) naročito u nižim klasama. Brojno njihovo umnožavanje može značiti a) socijalnu štetu ili s razloga siromaštva ili s razloga hereditarne bolesti; b) individualnu pogibao za mater, ako bi na pr. prebrzo slijedio jedan porod za drugim.

2. Ima se uvesti legalizacija pobačaja. Ili neka se ublaži kazna za svojevolumni pobačaj ili neka se posvema ukine, pa liječnicima pusti potpuna sloboda u tom poslu.

3. Ima se tražiti prije ženidbe liječnički pregled ili certifikat kao uvjet za stupanje u brak. Njim ima biti dokazano zdravstveno stanje kako pojedinih budućih bračnih drugova tako i njihovih obitelji.

4. Ima se po potrebi uvesti segregacija ili odijeljeni izolirani život zločinaca na terenu, gdje će im biti trajno onemo-

¹³ Ima, istina, eugeničara, koji su protivnici neomaltuzijanizma u načelu, i ako su rijetki oni, koji su mu apsolutni protivnici.

¹⁴ Bompiani primjećuje, da svi predlozi nijesu svojina svih eugeničara. Neki su iskrslili u pojedinim eugeničkim društvima, pa su samo u nekim državama prihvaćeni; drugi su još neispitani, označuju tek želje ili zahtjeve pojedinih grupa. Mogu se međutim povući u diskusiju i ocijeniti s našega gledišta bili u praktičnoj porabi ili ne bili.

gućeno da dodu do potomstva radi toga, što ne mogu doći u dodir sa ženom.

5. Valja uvesti prisilnu sterilizaciju kao kaznu u svrhu, da se individuima, koji su moralno ili fizički opterećeni onemogućiti sposobnost rađanja jednom neopasnom medicinskom operacijom.

Ovi su pojedini predlozi većim dijelom već i privedeni u život, negdje nekako. Nijesu posvuda primljeni niti svi, niti svaki u cijelosti, nego prema naziranju dotičnog pučanstva, odnosno njihovih zakonodavnih tijela. Pošto je za moralni sud o sredstvima eugenike nužno sa svih strana, upoznati što se predlaže i u kojoj formi, mi ćemo o pojedinim predlozima progovoriti o svakom napose, koliko smatramo da je za našu svrhu potrebno.

VIII. Ograničenje poroda (Birth-control).

1. — Prvi zahtjev negativne eugenike ide ruku o ruku s neomaltuzijanskim pokretom. Znano je, da taj pokret, koji je jedna javna sramota XIX. vijeka, s nepravom nosi ime Roberta Malthusa.¹⁵ Jer dok je Malthus postavio svoju teoriju o disproporciji u porastu pučanstva s jedne, a živežnih sredstava s druge strane, nije propovijedao nemoralnih metoda, da čovječanstvo izbjegne neugodnostima i zlu, što ga je ta teorija naviještala. U pretpostavci, da je teorija ispravna, što međutim ne stoji, sam princip ograničavanja poroda, nije još ni po čemu u suprotnosti s naravnim moralnim zakonom. I Pijo XI. preporučuje ograničenje poroda u enciklici »Casti conubii«, kad tamo, gdje to traže socijalni ili eugenički razlozi, savjetuje bračnim drugovima ili posvemašnju uzdržljivost ili obdržavanje t. zv. dana ageneze. Malthus je sa svoje strane preporučio dvije metode: a) uzdržljivost (celibat) i b) kasnu ženidbu. Nijedna nije po sebi nemoralno sredstvo.

Ali je nemoralno ono, što su učinili neomaltuzijanci, kad su stali propagirati misao potpune neovisnosti i slobode u pitanju ljudskog rasploda, pa se pozivom na Malthusa izjavljivati za ograničenje poroda, no nipošto na način, kako ga je on savjetovao, nego antikoncepcionalnim sredstvima. Oslabljeni religiozni osjećaj pučanstva po Engleskoj, Holandiji, Njemačkoj, Francuskoj i Americi, loše socijalno-ekonomske prilike nižih klasa, pogodovale su propagandi takovih ideja. Osobito su je prihvatile organizacije socijalista, eugeničarâ, te feministički pokret onog doba. Na javno je mnijenje mnogo djelovao famozni proces Bradlaught-Besant¹⁶ u

¹⁵ Robert Malthus je po zanimanju bio protestantski pastor. Svoju knjigu, koja je postala toliko glasovita izdao je god. 1798. pod naslovom »Essay on the principle of population«.

¹⁶ Annie Besant je ista ona, što je kasnije osnovala sektu teosofa i usrećila čovječanstvo otkrićem Krišnamurtija.

Engleskoj. Čitava je Engleska, čak i ostala Evropa, bila osjetljivo uzbuđena.¹⁷ Radilo se o knjizi ovih autora u kojoj se pravila očita propaganda za upotrebu antikoncepcionalnih sredstava pod izlikom studija ekonomskih problema. Nakon dugih rasprava i uzrujavanja u javnosti, bili su tuženi na sudu osuđeni radi publikacije nesramnog djela, ali proglašeni nekrivima obzirom na namjernu povredu moralnosti. Kod apelacije riješeni posvema — radi pomanjkanja dokaza! To je urodilo osnutkom prve neomaltuzijanske lige u Londonu 1877. godine...

Neomaltuzijanci su nastupili oštro i bezobzirno. Upravo brutalno.¹⁸ Izjave i obrazloženje braće Drysdal te njihov propagandistički rad nije odgovarao inače strogom i formalističnom anglosaskom duhu. Jednako su grubo nastupali i francuski propagatori. Valjalo je dakle otupiti nešto tu oštricu. Došlo je vremenom do nastojanja, da se uskladi nemoralna i bezobzirna propaganda antikoncepcionalnih sredstava s ozbiljnom naučnom tezom Malthusovom. Tako je nastao pokret za ograničenjem poroda (birth-control), točnije za ograničenjem i kontrolom začeca.¹⁹ U tom su se radu istakle naročito dvije žene: Mrs Stopes u Engleskoj i Mrs S a n g e r u Americi. Pisalo se i govorilo da su ciljevi ovog pokreta veoma korisni za čovječanstvo s ekonomskog, eugeničkog, pa čak i s moralnog gledišta! Lijepim su se riječima zauzimali za brak, iscrpljivali u frazama o sućuti i samilosti prema onima, koji trpe i t. d. No uza sve se nijesu žalali propovijedati povredu naravnog moralnog zakona, koji zabranjuje ubijstvo nedužnoga u majčinoj utrobi, a spolnom je aktu odredio svrhu i način djelovanja. Pod jednom blažom formom, nego što je sam neomaltuzijanski pokret, širio se i nadalje otrov, koji prije ili poslije mora da dovede narode do sigurne smrti.

Pokret za ograničenjem poroda (začeca) razvio se dakle iz neomaltuzijanskog pokreta. Pristaše njegovi drže, da im rad i

¹⁷ Opširnije kod Dr. R. De Guchteneere: *La limitation des naissances*, u odsjeku *Le malthusianisme devant les faits*, str. 23. i sl.

¹⁸ »Svako ljudsko biće ima tri potrebe: za hranom, odmorom i ljubavlju! Stari je moral apsurdan, jer se suprotstavlja naravi, koja traži promjene u ljubavi, jednako kao u hrani! Djeca nijesu na brizi roditelja, nego matere... Kao što ona ima pravo, da si striže kosu, tako ima pravo, da učini pobačaj...« Tako govori jedna žena, autorica knjige »*L'émancipation sexuelle de la femme*«. N. dj. str. 56.

¹⁹ »Ako kontrola poroda je jest jedna tačna emanacija neomaltuzijanizma na oko se od njega vrlo razlikuje: ona pazi na sve socijalne ustanove, što više postat će im najbolji čuvar; no jednako će s druge strane dozvoliti, da se izdovolje sve težnje nagonskog uživanja pod vidom zakonitog veza. Režim svojevoljne sterilizacije u braku imat će sve prednosti jedne slobodne ljubavi, samo bez bojazni za opasnost...!« R. de Guchteneere, n. dj. str. 58.

nastojanje ide usporedo s naukom: misle, da propagiraju eugeniku i tako govore. I s druge strane ima zastupnika eugenike, koji u pokretu birth-control nazrijevaju jedno vrlo uspješno sredstvo za eugeničke ciljeve. Eugenička društva u Americi, Engleskoj, Austriji, Danskoj, Njemačkoj i drugim nekim državama od reda uzimaju i kontrolu poroda među metode ili sredstva svoga rada.²⁰ Makar da uvaženi teoretičar eugenike major Darwin otklanja ovaj pokret²¹ i njegove metode te traži, da se njegovih ideala valja odreći za volju pravoga eugeničkoga cilja, ipak veliki broj eugeničara, prihvaća baš ovaj način nadgledanja i regulisanja poroda.

Oni vele ovako:

1. Preveliki natalitet u socijalno nižim klasama samo je na štetu i ženi-materi i društvu. Žena često stradava zdravstveno, a u društvu se povećaje siromaštvo, bolesti, uzbune i nezadovoljstva.

2. Da se bude rađao zdrav rod, treba da je između jedne i druge trudnoće dostatan razmak. Ako slijede nabrzo jedna za drugom, slabi to materin organizam, pa se dosljedno rađa i pokoljenje slabije otporno protiv raznih bolesti.

3. Ova kontrola ima tu svrhu, da se spriječi razmnožavanje svih individua, koji su nasljedno opterećeni kakovom tjelesnom ili duševnom manom. Na taj će se način, vele, smanjiti redovi tuberkuloznih, sifilitičara, idiota i zločinaca, koji su uzrokom degenerisanju jedne rase.

2. — Moralni sud o kontroli poroda je na dlanu. Svaki namjerni zahvat ljudski, koji ima za posljedicu ili sprečavanje začeća ili odstranjenje već začetog bića u materinoj utrobi, teška je povreda naravnog reda i moralnog zakona. Eugenički razlozi ne mogu opravdati:

a) nikakove uporabe antikonceptivnih sredstava. Onanizam u braku za oba je bračna druga teški grijeh, ako se obavlja obostranim međusobnim pristankom. Protivi se ne

²⁰ Vidi kod: M. T. Nisot, La question eugenique dans les divers pays, Tome I. str. 93—137, 379—401, 502, Bompiani, n. dj. str. 47.

²¹ »Naše se prvotno nastojanje mora odnositi na poboljšanje stanja čitavog naroda obzirom na njegova prirodna svojstva. U tom cilju valja djelovati na mase. Ja mislim, da će uspjeh naših nastojanja oko poboljšanja rase mnogo ovisiti o tomu, koliko će eugeničari shvatiti važnost ovoga principa.« »Valjat će se žestoko boriti protiv egoističnih želja za ličnom udobnošću i socijalnim prednostima. Ako želimo osigurati napredak rase, valja da ti ideali budu u izvjesnom stupnju žrtvovani na oltar obitelji.« K ovim Darwinovim riječima primjećuje de Guicheneere: »Il est assez piquant de constater qu'un eugéniste sérieux aboutisse à des conseils de réforme morale comme conclusion des ses recherches, alors que les propagandistes du birth-control n'ont que du jargon scientifique a proposer comme remède.« N. dj. str. 101.

samo prvotnom cilju braka, radanju djece, nego i bračnoj vjernosti i zdravlju. Pored toga veliko je socijalno zlo, jer usporava društveni napredak i prijeti mu propašću;

b) nikakvog liječničkog zahvata, koji bi imao za cilj izravni pobačaj. Razlog: izravni je pobačaj namjerno ubijstvo. A ubijstvo nedužnoga svojevoljno preduzeto, nikada nije slobodno.

Pristaše kontrole navode svoje razloge i kušaju pokazati, kolika bi morala nastati korist od provođenja njihove metode. Detaljno niti mogu, niti smatram potrebnim ovdje ulaziti na njihove razloge. Naše je načelno gledište tako nesumnjivo ispravno i jako, da svi njihovi tobožnji razlozi ne znače u stvari drugo, nego jedno fraziranje. Evo samo za primjer:

a) »Kontrola će, vele, učvrstiti bračnu vezu i vjernost i smanjiti prostituciju«. Baš obratno! U neispravnom bračnom odnosu i valja tražiti razlog nelegalnih veza i vanbračnog seksualnog izživljavanja mnogih muškaraca. Smanjenje prostitucije bi pak po ovoj logici išlo uz cijenu prostitucije vlastite žene, kako veli sv. Augustin za brak, gdje se namjerice izbjegavaju djeca. Ili zar će bračna vjernost ejačati tamo, gdje je ova opaka praksa učvrstila uvjerenje, da je bračna veza između muža i žene smo zbog seksusa?

b) »Smanjit će, kažu, broj pobačaja, jer će ih poznavanje i uporaba antikoncepcionalnih sredstava učiniti nepotrebni.« Osim toga, što je ovakav govor cinizam svoje vrsti, on je psihološki vrlo slabo uvjerljiv. Tko je dugotrajnom praksom navikao da sprečava začecje, odstranit će i neželjeni plod pod svaku cijenu, naročito kad mu je postalo jasno, da ima pravo rastavljati sam čin od njegovog naravnog učinka.

c) »Povećat će zdravstveno stanje i podići dostojanstvo žene«. O zdravlju bi mogli predstojnici ženskih klinika dati točnije mišljenje, koje je skroz protivno. A dostojanstvo žene izobličile su u naše moderno doba baš same žene, i ovakovi pokreti, kojima one služe. Feministički je pokret najbolji dokaz, kako su moderne slobodoumne žene s jedne strane lako zavodljive nekim fantomom slobode, koji ih ponizuje, a s druge strane slabo otporne u cilju, da se brane i bore za svoju čast i dostojanstvo, koje im daje samo i isključivo materinstvo. Odstranite materinstvo... i žena nije više ništa drugo, nego sredstvo za posluhu ili za užitak. Ona prosto pada na položaj pukog jednog objekta, koji može poslužiti onomu, tko ga treba ili tko ga želi.

O socijalnim razlozima, koji govore protiv kontrole (na pr. problem nataliteta u pojedinim krajevima) nije moja namjera ovdje govoriti. Samo spominjem, da je njihova važnost za život velika, a povezanost s moralom očita.

Ništa se ne ublažuje nemoralnost kontrole poroda u pretpostavci, kad neki umjereni pristaše vele, da je uporaba antikoncepcionalnih sredstava rezervisana samo za bračne drugove, a ne za one,

koji nijesu stupili u brak. Ta je primjedba sasvim bez vrijednosti. Tko će uskratiti ta sredstva onima, koji nijesu u braku? Konačno, zašto bi ih baš njima uskratili, kad i oni imaju jednaki nagonski poriv i jednako pravo da rastavljaju čin od njegovog naravnog učinka? Što je pak s onima, koji žive doduše zajedno, ali ne će ili ne mogu da se vjenčaju? Jednako s onima, koji odgađaju vjenčanje do jednog izvjesnog roka s opravdanih razloga?

Nema logike kod braniča ovoga sredstva! Ne može je ni biti, jer je sredstvo skroz nemoralno, a oni toga ne će priznati. Zatvaraju oči i žive u nekoj iluziji. Činjenice međutim govore jasno i sile na kontra-akciju. O tomu se izrazio vrlo značajno papa Pijo XI.

»Ljuto se varaju oni, koji omalovažavaju ili zanemaruje ova sredstva, što izlaze iz okvira naravi (t. j. sredstva milosti Božje) i koji misle, da je moguće ljude skloniti na zauzdavanje tjelesnih želja pomoću prirodnih znanosti i njihovih izuma (naime biologije i znanosti o hereditarnom prenošenju svojstava i drugih takovih). Ovim riječima ne dajemo takovog smisla, kao da bi valjalo potcjenjivati prirodne stvari, koje nijesu rdave. Jedan je te isti začetnik i prirode i milosti, Bog, koji je odredio na korist ljudi dobra i jednoga i drugoga reda. Vjernici dakle mogu i smiju uzimati pomoć i iz prirodnih znanosti. Ali se varaju oni, koji misle, da je ta pomoć dostatna, da ustali čistoću bračnog veza ili da je u njoj jača sila nego u pomoći svrhunaravne milosti.«

»Za dovodenje braka i ćudoreda u sklad s božanskim zakonima o ženidbi, bez kojeg sklada nema uspješne obnove braka, potrebno je, da te zakone svi upoznađu brzo, pouzdano i posve bez zablude. Svatko vidi, kolikim bi se varkama širom otvorila vrata i kolike bi se zablude pomiješale s istinom, kad bi se pustilo da svatko istražuje ovu stvar samim svjetlom svoga uma ili kad bi objavljenu istinu tumačio svatko po svome. Tu može požuda za nasladom najlakše prodrijeti u slabu narav ljudskog roda, te je prevariti i pokvariti...«

»Hoćemo li dakle da ljudske umove rasvijetli i njihovu ćudorednost **upravlja pravo i nepatvoreno poznavanje Božjeg zakona**, mora se pobožnosti prema Bogu i nastojanju, da se Njemu pokoravamo, dodati i ponizna poslušnost prema Crkvi... Zato neka se Kristovi vjernici čuvaju, da u ovim pitanjima ženidbe, kako se danas posvuda obrađuju, ne bi previše povjerovali svome sudu i pustili, da ih zamami lažna sloboda i tako zvana autonomija ljudskoga uma.«

»Ova će zdrava nauka i vjerska znanost o kršćanskoj ženidbi biti i te kako daleko od onoga pretjeranog fiziološkog odgajanja, kojim neki u ova naša vremena, isprsujući se kao popravljajući bračnog života, žele poslužiti supruzima. U tu svrhu troše mnogo riječi o tim fiziološkim odnošajima, u kojima se ipak više može naučiti, kako ćeš lukavo griješiti, nego kako ćeš kreposno živjeti.«

»Ako se moderni rušitelji braka svim silama naprežu, da spisima, knjigama, brošurama i drugim bezbrojnim sredstvima umove zavedu, duše iskvare, bračnu čistoću izvrgnu smijehu, svaku najgadniju opačinu u zvijezde kiju, na svaki način morate Vi, časna braćo... nastojati iz svih

sija i sami lično i uz pomoć povjerenog Vam svećenstva, uzevši i izabrane laike iz Katoličke Akcije kako biste makar kojim zgodnim načinom stavili istinu suprot zabludi, svijetlu čistoću naprama ružnoj opačini, slobodu sinova Božjih naprama robovanju požudama...» (Enciklika »Casti conubii«).

IX. Legalizacija pobačaja.

Pobačaj je u modernom zakonodavstvu svih država kvalifikovan kao kriminal. Jedina je Rusija, otakako u njoj vlada boljševizam, uvela takovo zakonodavstvo, koje i pobačaj čini potpuno slobodnim i neodgovornim.²² Pravni i moralni osjećaj svijeta — uz mali broj iznimaka — od vjekada je smatrao ubijstvo začetog ploda u materinoj utrobi zlodjelom za koje je uveo stroge kazne.

Pod uplivom modernog gibanja za neomaltuzijanizam i eugeniku javili su se glasovi, koji traže da se ili ublaži ili posve ukine kazna predviđena u zakonu, pa da se pobačaj proglašuje slobodnim, ako ga diktiraju medicinske ili eugeničke indikacije.

Obzirom na štetne posljedice, što ih u novije doba u Njemačkoj uzrokuje veliki broj pobačaja, neki su eugeničari poduzeli akciju, da se pobacivanje uzakoni, da tako dode pod skrb i nadzor liječnika. Jedni traže ublaženje kazne, a drugi potpuno ukidanje čl. 218. kaznenog zakona. Godine 1924. podnijela je jedna grupa liječnika (Theilhaber, Magnus Hirschfeld, Dührssen) »Liječničkom Društvu« u Berlinu predstavku u tom smislu. Držani su brojni sastanci i propagandna predavanja. Za stvar su se vrlo zauzeli komunisti i socijalni demokrati, te »Društvo za seksualnu reformu«. Godine 1926. je raspravljano pitanje legalizacije s eugeničkog stanovišta među liječnicima u »Gesellschaft für Geburtshilfe und Gynäkologie«. Branili su je s medicinskog i s eugeničkog stanovišta Dr. Hirsch i Dr. Paul Strassmann. Prof. Grotjahn je autor jedne peticije na parlament, u kojoj se traži slobodno izvođenje pobačaja do trećeg mjeseca trudnoće. Pred dvije se godine razvila ponovno u Njemačkoj žestoka propaganda za ukinuće čl. 218. k. z.

U Austriji su također²³ poduzimani koraci u tom smislu kod ministarstva pravde i u narodnoj skupštini. Ona je godine 1922. stvorila jedan zaključak, da će se u naročitom skupštinskom odboru uzeti u studij pitanje dozvole pobačaja u izvjesnim slučajevima. Praktički se liječnici ne podvrgavaju zakonskom propisu, koji traži, da se ima vlasti prijaviti svaki slučaj pobačaja. Jednako se toga ne drže ni bolnice. Protiv §§ 144. i 148. k. z. vodi borbu »Bund gegen

²² Dekretom iz god. 1920. imaju bolnice vršiti besplatno operativne prekide trudnoće. Dopunski dekret iz god. 1924. dozvoljuje to i privatnim liječnicima.

²³ Vidi: M. T. Nisot: La question eugénique dans les divers pays, tome II. str. 36, 94.

Mutterschaftszwang«. Godine 1923. je podnijela gđa Adelhajda Popp, socijalistička zastupnica narodnoj skupštini predlog, da se kriminalnim pobačajem ima smatrati samo nelegalna operacija i pokušaj odstranjenja ploda bez privole materine. Ni u Austriji se, po izvještaju, ne kažnjava pobačaj ispod tri mjeseca trudnoće.

U skupštini engleskog ženskog udruženja »National union of general workers de Fulham« od 16. oktobra 1923. primljena je i upućena nadležnom ministru rezolucija, da se dozvoli slobodna pouka o ograničenju poroda (birth-control) i da se stvori zakon, koji će ženi dati pravo, da nekažnjeno prekine trudnoću, kad joj se to čini zgodnim i potrebnim.²⁴

Da su se javili i da će se u naše vrijeme, gdje se slobodno agitira za neomaltuzijanizam još i više javljati glasovi za legalizacijom pobačaja, nije nikakovo čudo. Ona znači samo korak napred. Sloboda naučavanja, zapravo podučavanja o sredstvima protiv začeca, nužno vodi do slobodnog postupka i nakon začeca. Psihološki je to konačno sasvim razumljivo, kak smo već naprijed pokazali. Zato se uvaženi Paul Bureau ni najmanje ne ustručava ustvrditi, da je širenje uporabe antikoncepcionalnih sredstava uvijek u vezi s porastom pobačaja.²⁵ Baš obratno dakle od onoga, što govore i naviještaju eugeničari u suglasju s pristašama pokreta o kontroli poroda.²⁶

Za nas je jasno, da je ovaj postupak moralno nedozvoljen, jer je težnja za uzakonjenjem jednog nemoralnog sredstva. O njemu dalje ne trebamo govoriti. Primijetiti mi je, da uvijek, kad je riječ o apsolutnoj zabrani pobačaja, valja imati na umu direktan pobačaj, koji je zabranjen. Indirektni pobačaj, kod kojega nema namjere, niti jednog takovog izravnog zahvata, koji isključivo smjera na odstranjenje ploda, može se od slučaja do slučaja izvesti bez povrede moralnog zakona. Gdjekada je istina, dosta teško odsjeći, što je doista indirektni zahvat. No osjetljivoj i nježnoj kršćanskoj savjesti bit će ipak moguće u konkretnom slučaju pogoditi onaj put, kojim je slobodno poći, a da ne povredimo prava Gospodara naših života.

²⁴ N. dj. tome I. str. 113.

²⁵ »L' extension des pratiques anticonceptionnelles est toujours accompagnée d'un accroissement du nombre des avortements. Comment, en effet, pourrait-il en être autrement?« Paul Bureau: *L'indiscipline des mœurs*. Paris 1927., str. 82.

²⁶ Dr. Dinko Tomasić u svojoj studiji: *Kriminalni pobačaj sa gledišta socijologije i kriminalne politike* (Zagreb, 1930), nikako da uhvati jednog pravca i nekog stalnog pogleda kad govori o toj stvari u otsjeku »Moralne ideje, religija i zakoni«. Potrebno je, istina, da znamo kako je i kod nas i kod drugih, ali je još potrebnije, da jasno kažemo što je uzrok ove »socijalne bolesti« i gdje mu je najbolji lijek.

X. Liječnički pregled ili certifikat prije ženidbe.

1. — O tome, da se svaka stranka može po volji prije ženidbe dati po liječniku pregledati, da za sebe znade, kako stoji u pogledu zdravlja i sposobnosti za brak — ovdje se ne radi. Takav liječnički pregled može, istina, imati jedan rezultat, radi kojega neće doći do braka, ali ga ne mora imati. Rezultat liječničkog pregleda ostaje samo jedna direktiva, koju pojedinac može, ali ne mora uvažiti.

S eugeničkog stanovišta se radi o drugome. Njima je ideal liječnički certifikat ili svjedočba o zdravlju, bez koje se ne bi nitko smio pustiti u brak. Certifikat, dakako, pretpostavlja pregled. Neki se eugeničari iz početka zadovoljavaju samo zahtjevom za pregled u nadi, da će se tako polagano stvoriti u svim krugovima raspoloženje, koje će bez velikog otpora prihvatiti i predlog o zakonskom uvođenju certifikata. Cilj im je kod toga, vele, uvijek dvostruk: a) da se spriječenjem ženidbe spriječi prenos teških nasljednih mana; b) da se sačuva od zaraze i razočaranja drugi bračni drug.

Im dakle eugeničara koji traže samo obligatan pregled, bez ikakovoga daljnega povlačenja posljedica. Jedni se zadovoljavaju, da se pregled samo konstatira pred budućim bračnim drugom. Drugi traže, da se ureda radi pred civilnim funkcionarom izmijene rezultati liječničkog nalaza, ali zaručnicima ostaje na volju, kako će taj nalaz uvažiti. Mogu se na nj obazirati, ali ne moraju. Slobodni su. Treći zahtijevaju, da se liječnički nalaz ima dostaviti funkcionaru državnom činovniku, koji će na temelju toga certifikata ženidbu dozvoliti ili uskratiti.

Što se tiče moralne strane nitko ništa ne može imati proti tome, da se budući supruzi prije stupanja u brak brinu za svoj budući porod i traže liječnički savjet. To je hvalevrijedno, pogotovo tamo, gdje ima razloga nekoj bojazni. Čak bi s pravom rekle, da je i dužnost pojedinca, da savjesno ispita svoju sposobnost uoči ovoga važnog koraka u životu. Naglasujemo, da već briga i sâmo liječničko savjetovanje ima karakter jednog ozbiljnog čina, koji pokazuje da obje stranke visoko cijene instituciju braka. Razumije se, da bi takav postupak potpuno slobodan, voden ovim načelom bio u današnje pokvareno doba samo poželjan u što većem broju. Kad bi odgoj omladine svuda bio na doličnom stupnju, a moralna njezina snaga tolika, da ne traži seksualnih veza prije stupanja u brak, ovakov bi pregled, osim u vrlo rijetkim slučajevima, bio jedva potreban. Ali, nažalost, danas nije tako. O toj strani života omladine znali bi liječnici iznijeti mnogi tužni detalji!

2. — Druga je stvar ako ovome pregledu dademo jedan obavezni karakter. Proti njemu se dižu mnoge poteškoće, koje ga praktički nikako ne preporučuju, a moralno upravo onemogućuju.²⁷

²⁷ Vidi: »Život« br. 6/1932., gdje se Albert Valensin D. I. (»Eugenika i moral«) izražava u istom smislu. Str. 244.

Zahtjev, da se ženidba jednostavno zabrani tamo, gdje je liječnički rezultat pregleda nepovoljan, dira u naravno pravo pojedinca, koje ima svaki gledom na ženidbu, ako je za nju inače sposoban. Eugenički razlozi mogu imati karakter savjeta, ali ni-pošto obavezne snage. Na mjestu je ovdje ona riječ Pija XI iz enciklike »Casti conubii«, da se ljudi radaju u prvom redu za Boga i vječnost, a u drugom za zemlju i vremeniti život. I u slabom i krhkom tijelu može se razviti jaka duša. Mens sana in corpore sano — više je želja i poticaj, nego svagdje razvijena stvarnost. Taj dakle zahtjev, po kojem nema ženidbe bez certifikata — moramo apsolutno odbiti u ovoj ovako općenitoj i načelnoj formulaciji. Pogotovo, kad je i s biološkog gledišta utvrđeno da se pojave patološkog karaktera vremenom znadu izgubiti.²⁸

Što se tiče drugih, blažih, oblika ovog zahtjeva oni u konkretnoj primjeni nailaze na dosta velike poteškoće:

a) Liječnik je jednako kao advokat i svećenik vezan na uredovnu tajnu. Svećenik daje svjedočbu, da je zaručnik obavio ispovjedu, ali o njoj ništa ne objavljuje. Tako bi i liječnikova tajna bila sačuvana samo onda, ako bi dao pismenu potvrdu da je pregled obavljen, ali bi o njegovom nalazu potpuno šutio. A komu je onda s tim pomoženo?

b) Ako je zaručniku stalo, da se svakako oženi, ne će li on i u slučaju, kad bi se zahtijevalo otvoreni, priopćeni nalaz stručnog pregleda, uvijek naći i takovih liječnika, koji će za pare izdati svjedočbu kakovu hoćeš? A zar konačno i prijateljska sklonost, obzir ne će igrati također jednu važnu ulogu?

c) Kada se ima obaviti taj pregled? Ako se obavi razmjerno rano prije ženidbe, on gubi svoju praktičnu vrijednost. Zaručnik može oboliti i kratko pred ženidbu.²⁹ Ako se odredi, da ima biti neposredno pred ženidbu, što će biti u slučaju, ako bi se već objavljene zaruke i oglašena ženidba baš radi stručnog pregleda morale razvrći?

d) Liječnici se, kako je poznato, vrlo često ne slažu u ocjeni bolesti. Tko će odrediti koja je od njih doista zaprekom ženidbi i da li je kod pojedinca razvijena u takovom stupnju, da se ima bezuvjetno smatrati zaprekom?

e) Šta će biti u slučaju, kad je jedna bolest toliko raširena u zemlji, da ju je radi toga nemoguće staviti u popis proskribiranih, a ipak bi to s eugeničkog gledišta bilo potrebno? U Norveškoj se na pr. traži certifikat, ali ne od tuberkuloznih. Njima je ženidba dozvoljena, jer ih je toliko, da bi nastao nered i nerazmjer, ako bi

²⁸ Dr. W. Schallmayer: Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker, 4. Kap. Die erblichen Anlagen des Menschen: Pathologische Anlagen. Str. 89 i sl.

²⁹ E. Jordan, n. dj. str. 62—88.

im se priječilo zbog te bolesti stupati u brak. Svrha se dakle ne postizava.

f) Ima konačno slučajeve, gdje će moralni interes doći u sukob s interesom zdravlja. Koji ima prevladati? Rekli bi svakako: moralni interes, jer je jači. A po eugeničkom zahtjevu bi imalo biti obratno: zbog zdravstvenih razloga bi imala na pr. ostati djevojka neudana i morala bi roditi nezakonito dijete, koje je u nedozvoljenom odnošaju začela s tuberkuloznim, inače slobodnim čovjekom. Nijesu li posljedice ovakovog stanja ne samo s moralnog, nego i sa socijalnog stanovišta gore, nego što bi bile s eugeničkoga?

Zato je jedino ispravno rješenje ono, koje zdravim zahtjevima eugenike ide u susret toliko, da savjetuje doduše liječnički izvještaj o zdravlju i daje uvid jednom i drugom članu, ali im kraj toga ostavlja potpunu slobodu odluke.

Sva eugenička nastojanja idu za tim ili bi barem morala ići za tim, da se u vidu njihovih načela pomogne onima, koji slabo ili nikako ne paze na zdravlje. To su redovno oni najširi i najniži slojevi. A s malo psihološkog uvida u prilike savremenog života lako je shvatiti, da su ta nastojanja u glavnom ostala bez uspjeha i da će i u buduće jedva biti išta bolje. Svaki naime pritisak u slobodnom izboru bračnog druga rada kontraakcijom. U tim spomenutim krugovima nema na žalost puno odgoja, pa zato ni volje ni smisla za jedno odricanje, koje nameću ispravno shvaćeni eugenički ciljevi.

Šta će se dogoditi? Čim će uroditi uskrata certifikata? Bez pretjeravanja možemo reći: širenjem nemoralnog života izvan braka, prostitucijom, nelegalnim vezama, konkubinatima. I tako će eugeničari postići baš protivno od onoga, što žele i što im je zapravo cilj. Razmnažati će se rod nasljedno opterećenih, rasti će degeneracija i prostitucija, a povećavat će se broj venerično bolesnih. Veća će biti socijalna bijeda, jer će se umnožiti redovi slabijih i nesposobnijih.

Uoči tih poteškoća i najoduševljenijemu pristaši bi moralo postati jasno, da o obligatnom certifikatu ni u samom eugeničkom interesu ne može biti ni govora. Ali eugeničari su negdje kao vierski sektarci: oni moraju pošto po to naći puteve za svoje ideje. I zato su oni intrasigentni pristupili propagandi za sterilizacijom. Nastojanje im je pogdjegdje urodilo tim, da su uveli i provodili sterilizaciju. S kojim uspjehom i s kakovim izgledima za budućnost, vidjet ćemo u narednom poglavlju.